

*Gondolkodás és szenvedés szövetsége*¹

A szenvedéstől megcsömörlött kor

Olyan korban élünk, amely *megcsömörlött* a szenvedéstől.² Vajon azt jelenti ez, hogy korunk kevesebbet szenved, mint más korok? Nem, ezt nem jelenti, inkább az ellenkezőjét: az eddigi szenvedéseken kívül még ettől a csömörtől is szenvednie kell.

De egy ilyen kort megszólítani bonyolultabb feladat, mint más korokhoz szólni. Sok minden szól ugyanis amellet, hogy a nyelvet, amely egy-egy kor számára magától értetődő – tehát az úgynevezett közérthető nyelvet – éppen a szenvedés iránti közös érzékenység érleli ki. Még nehezebbé teszi a feladatot, ha az, amiről beszélnünk kell, végső fokon maga a nyelv, a formák formája, s hogy erről, éppen a nyelvközösség, a szimbólum válságáról kell szólnunk. Tegyük fel, hogy ez végletesen így is fogalmazható: a nyelv válságáról. Akkor a nyelv válságáról éppen azon a nyelven kell beszélnünk, amely válságban van. Hogyan törhetünk ki ebből a bűvös körből?

Talán legcélszerűbben úgy, hogy benne maradunk.

Ez a különleges szenvedés (a szenvedéstől való csömör) az a tér, amelyben megvethetjük a lábunkat.

„Olyan korban élünk, amely megcsömörlött a szenvedéstől ...” és egyre szaporodó jelei vannak annak is, hogy megcsömörlött a gondolkodástól is! „A gondolkodás és szenvedés szövetségének”³ válsága mintha éppúgy örököse volna a német klasszikus filozófia összeomlásának, mint ahogy a gondolkodás és szenvedés szövetsége magának a német klasszikus filozófiának örököse volt. De ez a csömör és ez a válság nem egy meghatározott világnézet válsága, hanem mindazé, ami abba torkollott: magáé a logoszé. A testet öltött logosz passiója éppen a gondolkodás és szenvedés szövetségének szimbóluma, mint ahogy Keleten a gondolkodás és szenvedés szövetségéből született Buddha, a megvilágosodás.

A szenvedés buddhai meghatározása és a logosz (legein) meghatározása

A görög filozófia első problémája az volt: mi az az egységes, változhatatlan elv, amelynek transzformációja a változó sok. Miért volt ez a probléma? Mi az Egy jelentősége? Mi az állandóság jelentősége? Miféle szenvedésből fakadt ennek a problémának a szenvedélye? A *múlандóság* szenvedéséből!

Hogyan oldja fel ezt a szenvedést egy ilyen kérdés kutatása és megoldása? A válasz mögött a megismerés értékének és lényegének a kérdése rejlik! Ez az alapvető ismeretelméleti kérdés!⁴

¹ Tábor Béla jegyzeteiből összeállította Surányi László. Szerkesztette Cziegler István, Horváth Ágnes, Surányi László, Tábor Ádám és Vincze Márta.

² Ez a másik oldala annak a csömörnek, amelyről közvetlenül a II. világháború után elkezdett, és '48-ban félbehagyott *Logosz és történelem* c. könyvében ír: „rövid idő kérdése, hogy a tompább látásúak előtt is nyilvánvalóvá legyen: az Auschwitz utáni Európa nem tud lényegeset akarni. Mintha az *emberi* gyűlölettel (a világellenforradalom Auschwitz előtti csúcsteljesítményével) együtt az európai akarat is kiégett volna. A történelemtől, a cselekvés nagyságától, a hatások hosszabb távlatától való csömör Európa legújabb és legveszedelmesebb betegsége.” Ma a történelmi nagyot akarás gesztusaival hangoskodó kicsinyesség ezen a csömörön élősködik.

³ Tábor Béla szerint ez az egyik olyan mozzanat a marxizmusban, amely vonzotta „az egzisztencialitástól, a személyiségtől érintettek[et ...] egy olyan korban, amelyben a tájékozódás alapja két negatívum volt: egy kompromittált, kihűlt transzcendencia (kompromittált és kihűlt, mert a feudális közeg gyenge volt a felvételére) és egy nihilisztikus, eltárgyasodás felé törő determinizmus.” L. Tábor Béla *Szellemi topológia* in uő, *Személyiség és logosz*, Balassi, Budapest, 2003. 80-81. „A szellem: gondolkodás és szenvedés szövetsége”, írja egy jegyzetében.

⁴ Vita azzal a kanti indíttatású ismeretelmélettel, amely az ismeretelmélet első kérdésének a megismerés

Az eleáták – Buddha századában! – a Maya elméletét vallják! Mi a különbség a hindu és a görög szemléletmód között? Nem az, hogy a görögök a Brahma-Atman és Maya közé beiktatják a logoszt? Míg Buddha ugyanakkor a *szenvedést* iktatja be a kettő közé? A krisztianizmus pedig *egyesíti* a szenvedés realitását a logosz realitásával! (A marxizmus mint a krisztianizmus sugara: „gondolkodás és szenvedés szövetsége”!) Apokrif János: Lásd meg bennem egy szó (a Logosz) megfeszítését!⁵

Logosz-legein: egybefűzni, egybekötni. A szenvedés pedig, Buddha meghatározása szerint, „elválasztva lenni a szeretettől és egybefűzve lenni a nem-szeretettel!” De maga a szeretet olyan realitás, amely elválaszthatatlan a teljesség realitásától. Buddha szenvedés definíciója, ha nem is azonos vele, de talán leképezhető erre az értelmezésre: „szenvedni annyi, mint elválasztva lenni a *teljességemtől* és odakötni lenni a nem-*teljességemhez* – vagyis *létem hiányához!*” Ami azt is magában foglalja, hogy a szeretet nem egyszerűen a teljességre, hanem az *én-teljességemre*, „az én számomra való teljességre” utal, ugyanúgy, mint ahogy az értelmet mint az én igazságomat, az én számomra való igazságot próbáltam leírni.

Ugyanakkor még egy fontos összefüggésre világít rá ez az elemzés; arra, hogy a (buddhai értelemben vett) szenvedés és a logosz valóban poláris egységet alkotnak: *a szenvedés a logosz ellenmozdulata!* Azt, hogy a logosz a teljesség igényéből fakadó kérdések energia-forrása⁶, így is mondhatjuk: a logosz a szenvedésmentesség (vagy a szenvedés legyőzésének!) igényéből (= a megváltás igényéből!) fakadó megismerés energia-forrása! Így értelmezhetjük Buddhának azt a tételét, hogy a szenvedés *nem-ismerésből* fakad („nemtudásból”)! (avidya) Másrészt maga a legein is a buddhai szenvedés meghatározás reciprokja: legein annyit jelent, mint egybe kapcsolni az egymáshoz tartozókat és szétválasztani az egymáshoz nem tartozókat. Vagyis buddhai fordulattal: egybe kapcsolni engem a szeretettel („Geliebtes” értelmében) és elválasztani engem a nem-szeretettől.

A krisztianizmus műve: a logosz *személyesítése*! Ennek a szimbolikus kifejezése a „logosz hússá válása”!⁷

„Gondolkodás és szenvedés szövetségének” válsága

Hogy „a szenvedés a logosz ellenmozdulata”, ez más szóval azt jelenti: logosz és szenvedés poláris egységet alkotnak, a szenvedés a logosz ellenálló pólusa. Minél mélyebb szenvedést keres fel, minél mélyebb szenvedéssel ütközik meg az értelem, annál nagyobb a logosz-közelsége: annál logikusabb! Ezért a krisztológia „hússá vált logosz”-a az „abszolút értelem = megváltó” egyenletet jelenti; maga a hússá válás a szenvedéssel való áthatottságot jelenti.

A testet öltött logosz passiója éppen a gondolkodás és szenvedés szövetségének szimbóluma. A német klasszikus filozófia grandiózus és utolsó kísérlet volt a gondolkodás és szenvedés – harmonizálására, a szenvedésnek a gondolkodásban való *feloldására*. Ebből az álomból ocsúdott fel

határainak kijelölését tartja. Tábor Béla a saját őstörténeti kutatásait egyik metszetben *jelentőségelméletként* írja le, itt azt mondja, hogy az első ismeretelméleti kérdés a megismerés értéke és jelentősége, amit a szenvedés, az „ős-szenvedés” feloldásában játszott szerepe mér.

⁵ „Perceive thou therefore in me the praising (al. slaying al. rest) of the (or a) Word (Logos), the piercing of the Word, the blood of the Word, the wound of the Word, the hanging up of the Word, the suffering of the Word, the nailing (fixing) of the Word, the death of the Word.” *The Acts of John*, ford. M. R. James, in J. K. Elliott (ed.), *The Apocryphal New Testament: A Collection of Apocryphal Christian Literature in an English Translation*, Oxford University Press, USA; Second Revised Edition, 1994.

⁶ Ez hivatkozás a *Logosz és Történelemben* írtakra: „A logosz a teljesség igénye mint az értelmes kérdések energiaforrása. De az értelmes kérdések *értékelő kérdések*, mégpedig *energikus értékelő kérdések*: a logosz tehát a teljesség igényéből fakadó energikus értékelő kérdések energiaforrása.”

⁷ Buddhizmus és krisztianizmus összevetését lásd in: *Személyiség: persona, Krisztus-szimbólum, buddhizmus*, különösen a *Buddhizmus és krisztianizmus: két ellentétes válasz a szenvedésre* c. fejezet; Műhely, 2019/5-6.

az egzisztenciális érzékenység két ellentétes szemléletű nagy őse: Marx és Kierkegaard. Mindkettő a szenvedésnek a klasszikus filozófia értelme szerinti gondolkodásban való feloldhatatlanságát vallotta.

Feloldás helyett polaritás? A szenvedés mindenképp önálló tényező marad. Az egyik szerint úgy oldható csak fel, ha *szövetségre* lép a gondolkodással, a másik szerint ha szövetségre lép a hittel. Az utóbbi nem vallotta magát a klasszikus filozófia örökösének, és a hittel való szövetségben sem tartotta *feloldhatónak* a szenvedést, csak fel(felé) oldhatónak („aufheben”): funkcióját változtathatja meg?

Módszertani követelmény: egy spekuláció akkor nem „légből kapott”, ha eleget tesz a „transzcendentális követelménynek”: ha az aktuális patológiából indul ki, annak a feltételét kutatja. Aktuális patológia: olyan aktuális szenvedés, amelynek logikai szerkezete van, és így a valóság történetének *logikai* következménye!

A {kanti} kritikai módszer alkalmazása: melyik az a jelenség-komplexum, amelyet kiinduló bázisként fogadunk el, hogy „lehetőségének feltételét” kutassuk? Ez a jelenség-komplexum: a szenvedés- és a szomjúság-komplexum! Ez a jelenség-komplexum: az aktuális patho-logikum!

Az egyetlen misztérium: a Személyiség és a szenvedés viszonya.